

סלוביצה Stubice

עד 1945, סלוביצה של היום הייתה רובע של העיר פרנקפורט שעל האודר שנקרא Dammvorstadt ("קדמת העיר שמעבר לסכר"). תולדות היהודים בשטחה של סלוביצה דהיום הן על כן תולדות הקהילה היהודית בפרנקפורט שעל נהר האודר.

הקהילה היהודית בפרנקפורט שעל נהר האודר התקיימה כבר ב-1294. נוכחות המוקדמת כל כך של היהודים בעיר הייתה פועל יוצא של מעמדה כ"שער" הראשי של המסחר עם המזרח. כאן היה מעבר על נהר האודר, והתקיימו הירידים. הרובע היהודי הימי בניימי היה בחלקה הצפון-מערבי של העיר. שם הוקם בית הכנסות הראשון; לאחר גירושם של היהודים מפרנקפורט במאה ה-16 במקומו נבנה אחד ממבני האוניברסיטה - Collegium Philosophicum et Artistorum.

היהודים שבו אל העיר ב-1671. פרנקפורט שעל נהר האודר הייתה אז המרכז היהודי השני בגודלו בחבל ברדנבורג, אחרי ברלין. המוסד ללימודים הגבוהים במקום, ויאדרינה, היה לאוניברסיטה הראשונה בגרמניה שבה יכלו יהודים ללמוד. הם למדו בעיקר רפואה.

במעבר בין המאות ה-18 וה-19 הקהילה החזיקה תלמוד תורה. ב-1819 נפתח בית ספר דתי וב-1846 הוא הוסב לבית ספר יסודי. ב-1823 נחנך בית כנסת ברחוב Vollenweberstraße; הוא נשרף חלקית ב"ליל הבדולח" (9-10.11.1938). ב-1836 הקהילה התפצלה לציבור רפורמי ואורתודוקסי. הענף הרפורמי שמר על בית הכנסת והאורתודוקסים פתחו אולם תפילה ב-Spormachergasse.

בדומה לכלל גרמניה החרם הראשון על היהודים בפרנקפורט חל ב-1 באפריל 1933. אחריו, ולאחר מתקפות אנטישמיות אחרות, רבים מיהודי המקום החלו לסגור את עסקיהם ולעזוב; בעיר נותרו בעיקר העניים ויושבי מושב זקנים. ב-1932 על רכוש הקהילה נמנו בית הכנסת, אולם תפילה, בית העלמין, המקווה ובית היהודי שב-Rosenstraße. במאי 1939, בפרנקפורט היו עוד 184 יהודים וכן 122 בני אדם ממוצא יהודי.

בנובמבר 1941 אחרוני היהודים מפרנקפורט קיבלו הוראה לעזוב את העיר. לאחר מכן החלו הגירושים. עד ל-1945 שרדו בעיר רק 6 יהודים. תחייתה של הקהילה בפרנקפורט חלה עם הגעת המהגרים מברית המועצות לשעבר. ב-1998 הם הקימו קהילה חדשה. היום הקהילה היהודית המודרנית מונה 250 חברים.

בית העלמין היהודי בסלוביצה, דהיינו בית העלמין לשעבר של הקהילה היהודית בפרנקפורט שעל האודר, נמצא דרומית מזרחית ממרכזה של סלוביצה, בפרשת הדרכים המובילות לקרוסנו אודד'אנסקי ז'פין, ברחוב טרנספורטובה. בית העלמין שהוזכר ב-1399, והשייך לקהילה הידועה מ-1294, שייך בוודאי לאחת הקהילות הוותיקות ביותר במרכז אירופה. ב-2013 הוא נרשם ברשימת האתרים לשימור במספר L-622/A.

שטח בית העלמין הוא 1,1 הקטר. הוא תופס שטח גליל בעלייה שנקראה לפני 1945 *Judenberge* – "הרים יהודיים". בראשית הורכב משלושה חלקים, שהיו תוצאה של שלבים של התפתחות בשטח. החלק הראשון היה בשימוש עד 1867. גבולותיו צוינו על-ידי חומה, העשויה אבני שדה בגובה של 60 ס"מ, שאפשרה, לפי עקרונות הטהורה, להביט על המצבות מחוץ לבית העלמין, מבלי להיכנס לשטח בית העלמין. המצבות העתיקות ביותר הן מהמחצית השנייה של המאה ה-17. הן פנו מערבה, והכיתובים בהן נשאו סימנים של אורנמנטים בארוקיים. ביניהן היו תשעה קברים שהיו שייכים לרבנים. מרבית המצבות מחלק זה של בית העלמין עוצבו מאבן חול.

החל מ-1868, החלו להשתמש בחלק השני של בית העלמין. נבנה בו בית טהרה ובית עבור הגנן הנוצרי. לבית הטהרה הייתה כיפה ומגן דוד מוזהב, מתנוסס על ראש הגג, היה נראה מרחוק. חלק זה היה מוקף חומה בגובה של 2,5 מטר והוא נתמך בחומה תומכת מאבני שדה. הוא רץ לאורך רחוב טרנספורטובה והתחבר לאחר מכן עם הגדר הקטנה מהחלק הראשון של בית העלמין. גובה החומה לא אפשר כבר להסתכל על בית העלמין מבחוץ, מה שאפשר להסביר בליברליזציה שפשטה בקהילה. קטעים ארוכים מחומת התמך נראים שמורים עד היום. המצבות היו עשויות לרוב שיש וגרניט. מלבד כיתובים עבריים הם כללו סממנים בעל אופי אוניברסלי.

בתחילת המאה ה-20 נקנתה חלקת אדמה נוספת לשמש חלקו השלישי של בית העלמין. בקיץ 1937 הונח בו חגיגית יד זיכרון שמומנה בידי איגוד חיילי החזית היהודים לזכרם של 17 חיילים יהודים מפרנקפורט, שנפלו במלחמת העולם הראשונה. שימוש בחלק הזה של בית העלמין החל ב-1940 והסתיים באופן רשמי ב-1944. שטחו היה מגודר בגדר תיל, שנתמך על יסוד בטון נמוך. נקברו כאן גם אסירים יהודים ממחנות העבודה הסמוכים. היהודי האחרון שנקבר באופן רשמי בחלק זה של בית העלמין נקבר בדצמבר 1944. היה זה רופא פנימאי מפרנקפורט, ד"ר הרמן מרקוס, אשר כמעטים כמוהו קיבל אבן במקום מצבה.

בפברואר 1944, בשעת הפצצה אנגלית על פרנקפורט, שתי פצצות נפלו בשטח בית העלמין. קברים ניזוקו, החומה הצפונית של בית הטהרה ניזוקה ומהגג שלו הנאצים הורידו את ברזל הצינן.

בחלוקת הגבולות שלאחר המלחמה בית העלמין נמצא בגבולותיה של פולין כחלק מהעיר סלוביצה. הוא התקיים בצורה פראית עד למחצית שנות ה-70 של המאה ה-20. ב-1972 נתקבלה החלטה לחסלו והיא בוצעה בסתיו 1975. בשטח בית העלמין נבנה מפעל ה"זייאד סטארופולסקי". ב-1988 קרן ניסנבאום גידרה את מרבית השטח של בית העלמין לשעבר. ב-1999 העיר מימנה לוח זיכרון. נמצאות בו כתובות בשלוש השפות: בעברית, בפולנית ובגרמנית " כבד את מקום מנוחת העולמים. בית העלמין היהודי שנוסד במאה ה-14. תושבי הערים פרנקפורט (שעל נהר האודר) וסלוביצה. 1999". במקום, שבו קרוב לוודאי קבריהם של שלושת הרבנים הידועים ביותר, תאומים, מנדל מפודהייץ' ויחיאל מרגוליס, נבנו מצבות חדשות. מדי שנה במאי קברים אלו הם מוקד עלייה לרגל של חסידים מארצות הברית, הולנד וישראל. כעת נמשכות עבודות המחקר הנוגעות להחייאה מלאה יותר של בית העלמין.